

8 klasės istorijos vadovėlis I dalis, Mindaugas Nefas ir Vytautas Volungevičius, leidykla „Baltos lankos Klett“, 2024.

Šioje recenzijoje norėčiau aptarti 2024 m. leidyklos „Baltos lankos Klett“ leidžiamą istorikų Mindaugo Nefo ir Vytauto Volungevičiaus parašytą 8 klasės istorijos vadovėlio I dalį. Recenzija dalinsiu į dvi esmines dalis, aptariančias vadovėlyje minimų istorinių žinių pateikimą ir mokomosios-didaktinės vadovėlio pusės kokybės aptarimą.

Vadovėlis aiškiai sukonstruotas remiantis naujausiomis bendrosiomis ugdymo programomis, jaučiamas kompetencijų ir gebėjimų ugdymas ne tik suformuotuose klausimuose ar užduotyse, tačiau ir pačiame dėstymo tekste. Šiame vadovėlyje yra aptariamos temos apimančios visą viduramžių laikotarpį nuo pat pirmosios Frankų karalystės įkūrimo iki XV a. įvykių LDK ir Europoje. Visas vadovėlis remiasi ne tiek linijine tvarka kiek teminiu išdėstymu, pradedant nuo politikos, ekonomikos, socialinių santykių ir baigiant kultūra. Toks pasirinkimas iš vienos pusės yra atsiribojimas nuo ilgą laiką įsitvirtinusio chronologine seka paremto istorijos mokymo prie teminio mokymo. Visgi tai gali sukelti ir tam tikrų sunkumų mokymo metu, kuomet ilgą laiką kalbant tik apie politiką ar ekonomiką moksleiviams paprasčiausiai gali įgrysti temų panašumas. Šiuo atveju viskas atsirems į mokytoją, kaip jam pavyks pasitelkiant vadovėlį ir sudominti tokiomis temomis. Visgi jeigu žvelgsime į vadovėlio visumą, joje yra tikrai nemažai naujų temų, įdomių ir iki šiol vadovėliuose nebuvousių aspektų – pagaliau įdomiai aprašyta Šventosios Romos imperijos istorija, išskirta svarbi Prancūzijos Kapetingų dinastija, paminėtas Naujosios Europos regionas ir 1248-1250 m. Lietuvoje vykęs vidaus karas. Ir tai tik maža dalis naujos ir vertingos informacijos šiame vadovėlyje. Turbūt viena iš stipriųjų šio vadovėlio pusių yra LDK istorijos pateikimas ir jos tekstinis integravimas į bendrą Europos istoriją. Ir tai nėra tik LDK santykių su Lenkija ar vokiečių ordinų aprašymai, tačiau tokie dalykai kaip didžiųjų kunigaikščių žemių plėtimas, vaikų santuokos, religijos (ne)priėmimas yra pateikiami kaip bendraeuropiniai reiškiniai, kuriuos skiria tik laikas. Čia Lietuva nėra izoliuota sala visuotinės istorijos jūroje. Ne veltui autoriai dažnai kartoja terminą Vidurio Rytų Europa. Nors vadovėlyje yra daugybė puikios ir naujos medžiagos apie viduramžių architektūros stilius ir jų pavadinimų kilmę, kultūrinius Europos ir Azijos mainus, universitetus ir švietimą, žmonių socialines grupes (luomus), visgi vienas iš unikaliausių šio vadovėlio skyrių yra skirtas Viduramžių Lietuvos palikimui. Turbūt pirmą kartą mokiniai šiame vadovėlyje yra puikiai supažindinami su LDK paveldu už Lietuvos

ribų, parodoma Naugarduko, Lucko kultūrinė, politinė ir geografinė reikšmė regioninėje istorijoje. Kalbant apie vadovėlio tobulintinas puses, asmeniškai labai pasigedau nors trumpo skyrelio ar rekomenduojamos temos apie skandinavus ir ypač vikingus. Juk užsimenant apie Anglijos, baltų istoriją iki Lietuvos susikūrimo, Kijevo Rusios istoriją vikingai davė didžiulį postūmį šių valstybių raidoje. Moksleiviai turėtų žinoti, jog skandinavai pirmieji nukeliavo į Ameriką, iš esmės sukūrė Rurikų dinastiją, išvystė prekybos kelius iki pat Bizantijos. Tuo pačiu, vadovėlyje yra labai menkai užsimenama apie islamą. Nors autoriai pastebi, kad islamo įtaka, ypač moksle, mene, buvo didelė Europoje, norėtųsi, jog būtų nors kiek plačiau aptarta islamo atsiradimo istorija, Mahometo vaidmuo ir islamo religijos bruožai (galėtų būti atlikta lyginimo principu su krikščionybe).

Kabant apie mokomąją/didaktinę pusę, šio vadovėlio kokybę labai pakelia nuoseklus, literatūriškai ir stilistiškai turtingas rašymo stilius – labai nuotaikingas, puikiai pritaikytas jaunesniajai auditorijai ir savo šmaikštumu sukuria norą domėtis ir skaityti toliau. Galbūt tik kartais reikėtų pergaltuoti ar tikrai visos sąvokos yra reikalingos 8 klasės mokiniams (pvz. pragmatiškas). Be dėstomojo teksto vadovėlyje yra gausų klausimų ir užduočių, Tyrinėkite ir Skydo skiltys. Dvi pastarosios yra ypač vertingos siekiant aktyvinti mokinių domėjimąsi istoriją ir puoselėti jų kritinį mąstymą. Kompromituojantys Skydo skilties klausimai stengiasi provokuoti mokinius, skatina juos diskutuoti tarpusavyje ir su mokytoju. Tyrinėkite skiltyje pasitaiko nemažai projekcinio darbo pasiūlymų ar bent klausimų, kurie galėtų ilgalaikėmis užduotimis. Čia galima paminėti klausimus susijusius su dingusia Vytauto karūna, jo palaidojimo vieta, kas ir kodėl Lietuvos istorijoje mums primena Žaną d'Ark. Šiose skiltyse yra siūloma įvairaus tipo užduočių, nuo plakato parengimo, iki tinklalaidės ar video klipo sukūrimo. Tai ne tik palengvins mokytojams darbą planuojant užduotis, bet ir leis atsiskleisti įvairiems mokinių gebėjimams, plėtos jų kompetencijas. Vadovėlyje taip pat pilna puikių iliustracijų ir kokybiškų pirminių bei antrinių šaltinių. Šalia jų visur pateikti klausimai padedantys giliau pasinerti į jų nagrinėjimą.

8 klasės istorijos vadovėlio I dalis, kurią parengė istorikai Mindaugas Nefas ir Vytautas Volungevičius, atveria naujus pažinimo takus į viduramžių istoriją. Nepaisant keleto pastabų ir noro dar labiau išstbulinti šį darbą, vadovėlį norėčiau vertinti labai teigiamai ir rekomenduoti jį naudoti mokyklose kaip labai vykusią ir tinkamą mokymosi priemonę.

Lietuvos istorijos Instituto doktorantas Laurynas Kudijanovas

